

תורת חסד בעלמא, לפני משורת הדין, שהרי אינה מצווה ועושה, כדאמרינן בקידושין⁹⁵ ולמדתם אותם את בניכם⁹⁶, ולא בנותיכם.

לימוד ההלכות הנחוצות לאשה

אי נמי והוא מקושר עם מה שנאמר אח"כ צופיה הליכות ביתה, והוא על פי מה שכתבו הפוסקים⁹⁷ דאע"ג דאמרינן בסוטה⁹⁸ בן עזאי אומר המלמד בתו תורה כמלמדה תפלות, עכ"ז צריך ללמדה דינים הצריכים לה, כגון הלכות גדה וחלה ושאר איסור והיתר המתעסק בהם בבית, כדי שלא תכשל בהם. וכדאמרינן נמי⁹⁹ שבימי חזקיהו המלך ע"ה בדקו מדין ועד באר שבע, ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה. והוא שאמר פיה פתחה בחכמה ותורת חסד וגו', שהיתה לומדת תורה. וכי תימא ומה שבח הוא זה, אדרבה עבירה איכא וכמלמדה תפלות. לזה אמר צופיה הליכות ביתה, אינה צופיה ולומדת אלא הליכות ביתה, אל תקרי הליכות אלא הלכות השייכים לביתה, כגון גדה וחלה לידע אימתי טהורה ואימתי טמאה. ועל זה לחם עצלות, שהוא כינוי לתשמיש, על דרך מה שכתוב כי אם הלחם אשר הוא אוכל¹⁰⁰, שאינה מתעצלת בטהרתה. שאם לא היתה בקיאה בדיני גדה היתה צריכה להחמיר על עצמה מחסרון ידיעה, וכיני בני היתה עצלה מתשמיש ביתה. אבל כיון שצופיה הליכות ביתה, לכן לחם עצלות לא תאכל, ובכי הא ודאי מצוה עליה ללמוד דינים הצריכים לה.

הבנים מעידים על צדקות האשה

קמו בניה ויאשרוה, יש לדקדק אומרו קמו, דהול"ל בניה אישרוה בעלה היללה. גם מה ששינה לומר גבי בנים אושר, וגבי בעל הילול, ובסוף אמר היא תתהלל, ולא הזכיר שם אושר. עוד מה שהקדים אושר בניה, קודם בעלה, וראוי להיות בהפך, שהרי תחלה נשאת לבעל, ואח"כ על ידו נולדו לה בנים.

ואפשר על פי מה שכתבו המפרשים בפסוק¹⁰¹ והיה כשכב אדוני המלך עם אבותיו והייתי אני ובני שלמה הטאים, שהוא לשון חטא ממש, שכשלא ימלוך שלמה יאמרו הרואים שביאת בת שבע היתה בחטא, ולכן לא זכה בנה למלכות, שהענפים הטובים מגלים על שרשם, כמו שנאמר עמרת זקנים בני בנים¹⁰². ובפרט בגושים, שטבע האם נמצא בכך, כמו שכתב רד"ק ז"ל במה שאמר הכתוב¹⁰³ בכל מלכי יהודה וישראל "ושם אמו וגו'", לומר שהדבר נמשך להם מצד אמם. והוא קמו בניה, כיון שקמו בניה בעולם ונולדו,

95 דף כט ע"ב. 96 דברים יא, יט. 97 רמ"א יורה דעה רמז, ו. 98 דף כ ע"א. 99 סנהדרין צד ע"ב. 100 בראשית למ, ו. 101 מלכים"א א, כא. 102 משלי יז, ו. כן פירשו רד"ק ומלבי"ם. 103 ירמיה כב, כו.

וקמו קימה שיש בה הידור¹⁰⁴, שהיו צדיקים [מלשון ויקם שדה עפרון¹⁰⁶, כמאמרם ז"ל¹⁰⁷ תקומה היתה לו]. אז ויאשרוה, חיזקו ואמצו צדקתה בעיני הכל, לשון אשירתא דדייני¹⁰⁸. שכיון שבניה היו טובים, הם גילו על אמם וחזקו צדקתה, שגם היא היתה צדקת ותמימה בלבה, ולא למראית העין לבד, שאלמלא לא היתה צדקת לא היתה זוכה להעמיד בנים הגונים, ונמצא שכל העולם משבחים אותה ע"י הבנים, ואז גם בעלה ויהללה, כיון שראה שנטיעותיה זרע אמת וזרע קדש שהם מגלים על כשרונה, אז היללה.

ונגד אישור שגרמו לה הבנים אמר רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, והוא על דרך שאמר רבי ישמעאל נ' קמחית במסכת יומא¹⁰⁹ על אמו כל הנשים ורדו, ורד אימא עלה לגג¹¹⁰. והו רבות בנות עשו והולידו חיל של בנים ובנות, ואת בחיל שלך עלית על כולנה, שהבנים שהולידה היא לא נמצא דומיהם בכשרות ע"י צדקתה. הרי שתלו יושר הבנים בה, לומר שהיא הגורמת.

ונגד מה שאמר לעיל בעלה ויהללה, וידוע שהבעל נותן עיניו באשה יפה, וכמאמרם ז"ל¹¹¹ אין אשה אלא ליופי, וכך דרכו של בעל הולך אחר עיניו, וכן אמר בספר בן סירא¹¹² אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים, לזה אמר בזו שהיא יראת ה' היא תתהלל, ולא הזכיר כאן אלא לשון הילול, ולא אושר, שהוא מכון נגד מה שאמר לעיל בעלה ויהללה.

הלל הראוי לאשה הוא על יראת שמים שבה

אמר שקר החן והבל היופי, אמר בחן שקר, וביופי הבל. יוכן במה שאמרו ז"ל¹¹³ אין אשה [אלא] לבנים, אין אשה אלא ליופי, אין אשה אלא לתכשיטין. וסימך ב"ת, ב'נים יופי ת'כשיטין, ולכן נקראת האשה בית. לזה אמר כי שתים מהנה אינן עיקר, אבל עיקר הוא יראת ה', שיהיו בניה צדיקים. וידוע שהתכשיטין גורמים החן, ואינו בעצם האשה, אבל היופי קבוע בעצם האשה, כמו שכתבו המפרשים על פסוק¹¹⁴ להביא את ושתי המלכה וגו' בכתר מלכות, דר"ל שתהיה ערומה ולא יהיה עליה אלא הכתר לבדו, כדי לראות יופייה שהוא בעצם, ולא יאמרו ע"י תכשיטין. זהו שאמר החן ודאי שקר, שהתכשיטין גורמים, וגם היופי אע"פ שאינו שקר, מ"מ הוא הבל. אבל אשה יראת ה' היא תתהלל. ויש לדקדק ראשה יתירה, שהרי באשה קמשתעי. ועוד מאי יראת ה', הול"ל יראה את ה'.

104 על פי קידושין לג ע"א. 105 הוספה בכת"י 8. 106 בראשית כג, יז. 107 בראשית רבה נח, ה. 108 כתובות כא ע"ב ועוד. 109 דף מז ע"א. 110 פירש רש"י: כל הנשים מעוברות תקנו להם זריד וערסן [מיני מאכל] להברות אותן והעוברים, ואותן של אמי גבר על כולן. 111 תענית לא ע"א. 112 הובא ביבמות סג ע"ב. 113 כתובות נט ע"ב. 114 אסתר א, יא.

ונראה דיובן במאמר שהתחלנו בו, אשרי איש ירא את ה', ויש לדקדק מה הוקשה להם בפסוק אשרי איש, שמתרצו בפסוק שקר החן. ועוד קשה דלא פירש כלום בפסוק אשרי איש, ולא חדש בו שום דרשה. ועוד קשה שכל דבריהם הוא עצמו דברי הכתוב שקר החן והבל היופי, ולא הוסיף כלום על מאמר הכתוב.

ויראה לפרש פירוש נכון על דרך מה שאמרו תנא דבי אליהו¹¹⁵ מעיד אני עלי שמים וארץ בין איש בין אשה בין יהודי בין גוי, הכל לפי זכותו של אדם. בזה מובן דהוקשה להם אשרי איש ירא את ה', ולא אשרי אשה, בתמיהא. וכבר הקשו ז"ל קושיא זו במקום אחר¹¹⁶ ותירצו אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש. וכאן מתרץ באופן האחר כמו שנבאר. וכן בפסוק שקר החן וגו', הוקשה להם אומרו אשה יתירה. ועוד דהול"ל יראה את ה'.

לזה אמר תירץ שני הכתובים באופן נאות. דאמרו אשה יראת ה', לא קאי יראת ה' לאשה, דא"כ יראה את ה' הול"ל, אלא הא קא משמע לן דבין באיש בין באשה אין מתבקש לפני המקום אלא יראת ה'. בזה מתורצים שני כתובים הבאים כאחד, דכאן נקט איש וכאן אשה, דכל אחד רבותא נקט. ובפסוק אשרי איש קא משמע לן דלא תימא דהאיש יאושר בחכמה, כיון שהוא מצווה בתלמוד תורה. לזה אמר אשרי איש ירא את ה' וגו', ר"ל אע"פ שיש בידו חכמה ותורה, האושר שלו הוא יראת ה', כמאמרם ז"ל¹¹⁷ ליום הדין שואלים לאדם כלום עסקת בתורה, ואפ"ה אי יראת ה' היא אוצרו אין, אי לא לא.

ובפסוק שקר החן אשמועינן דהאשה לא יגרע כחה בשביל שאין בידה תלמוד תורה, כי אף שהאשה אינה בתלמוד תורה, מ"מ המדה שמתהללת לפני הקב"ה היא מדת היראה. וזהו שאמר אשה, פירוש אף שהיא אשה שלא ריבה בה מצוות יתירות, מ"מ מדת יראת ה' היא שתתהלל.

נמצא כי יראת ה' לא קאי אאשה. וזהו שאמרו ומהו מתבקש יראת חטא. ויש להרחיב דלאו עושר ויופי כפשוטו קאמר, דפשיטא שאין מתבקש לפני הקב"ה, אלא רומז לשני מיני למוד, כמו שכתבו התוס' בגמרא¹¹⁸ שיש מי שלומד כדי להקרות רבי או חכם, וזה שיקרא יופי, שיהיה יפה בעיני בני אדם, ומי שלומד לקנות ולהתנאות שהוא מלא חכמה, וזה יקרא עושר. לזה אמר דשניהם שנזאי ה', לא יופי ולא עושר, אלא אשרי איש ירא את ה', דהיינו התורה שמעורבת בה מדת היראה היא תתהלל, דכל אשה האמורה במשלי משל אל התורה. שמענו מזה דהכל לפי זכותו של אדם בין איש בין אשה.

¹¹⁵ רבא ריש פרק מ. ¹¹⁶ עבודה זרה יז ע"א. ¹¹⁷ שבת לא ע"א. ¹¹⁸ ברכות יז ע"א ד"ה העושה; תענית ז ע"א ד"ה וכל.

שכר לאשה על הנהגתה המאפשרת לבעלה וילדיה לעסוק בתורה

תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. בזה הפסוק ודאי צריך לדקדק מה ענין אמרו תנו לה מפרי ידיה, שלא אמר תנו לה מעשה ידיה, שנראה שאין שכר אתה על מעשה ידיה, אלא על פרי יוצא ממעשה ידיה. ועוד במה שאמר מפרי ידיה, שנראה מקפח שכרה לבלתי נתון לה כל פרי ידיה, אבל חלק מהם מפרי ידיה.

אבל נראה שכוונתו בזה על שכר פעולתה בענין תורת בעלה ובנים ג"כ, שאין פעולת ידיה בעצמה השלימות, אלא שמעשה ידיה הטובים אשר תתנהג עם הבעל והבנים, יצא פרי צדקה שיעסקו הם בתורה ובמצוות. וכיון שע"י פעולתה תמשך הטובה ההיא, אלהים חשבה לטובה, ויחשבה לה צדקה. וכמו שאמרו בגמרא¹¹⁹ שהאשה יש לה זכות תורה מצד עזרתה אל הבעל ואל הבנים בלימוד, וזה פריה פרי צדיק. על כן אמר מפרי ידיה, מכון למה שאמרו בגמרא¹²⁰ באגרא דמקריין ומתניין לבנייהו ונטרן לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא, מי לא פלגן בהדייהו. הנה יחסו לה חלק אחד מהשבת ההוא. ולכן אמר תנו לה מפרי ידיה, כי יש שכר לפעולתה שכר תורה, ומפרי ידיה נתון ינתן לה שכר ורב טוב לבית ה' בארצות החיים. וכנגד המעשים, אמר ויהללוה בשערים מעשיה, ולא אמר כאן ממעשיה, כי כולם נתונים נתונים המה לה.

יהי רצון מלפניו יתברך שיחזירנו בתשובה לפניו, ויטע בלבנו אהבתו ויראתו, לעשות רצונו בלבב שלם. ויהיו דברי תורה אלו עזר וסיוע לנשמת הצדקת הזו, לעלות למקום שממנו חוצבה. ולנו עדת ישראל יביא לנו משיח צדקנו, שיגלה במהרה בימינו, בעגלא ובזמן קריב.

מכתחות

123456789

הוצאת החברה

בסוקים

מאמרי חז"ל

ספרי הלכה

ספרים

אישים וכתבי יד